

Pozityviai apie visuomenės pažeidžiamas grupes

**Svarbiausi terminai ir
apibrėžimai žurnalistams**

Pasakyti trumpiau žurnalistams visada geriau...

Kiekvieno gero redaktoriaus pareiga trumpinti taip uoliai rašytą tekstą...

Tačiau neįau Jūs neįsifeidžiante, kaip Jums sako: „Ei, namisėda!“, nors esate tik žmogus, kartais mėgstantis ramiai leisti vakarus namuose?..

Etiketės, kurias dažniausiai klijuojame nesusimąstę, skaudina. Nėra korektiška sakyti „kalinys“, nes tai visų pirma yra ŽMOGUS iš įkalinimo įstaigos arba ŽMOGUS, atliekantis bausmę laisvės atėmimo įstaigoje; sakyti „narkomanas“, nes tai yra ŽMOGUS, vartojantis narkotikus...

Šiame žodynylyje pateikiame ne tik korektiškus terminus pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms pavadinti, bet ir keletą svarbiausių apibrėžimų, tikėdamiesi, kad žodynelio pagalba bus lengviau rašyti sudėtingomis temomis: ŽIV/AIDS, narkotikų vartojimas, žalos mažinimas ir kt.

Ne visada pasakyti trumpiau yra geriau! Dėl keleto papildomų spaudos ženklų visuomenė gali tapti tolerantiškesnė. Susimąstykite apie tai...

Iš anksto dėkojame!

Visuomenės pažeidžiamųjų
grupių atstovavimo koalicija
„Galiu gyventi“

Dažnai naudojami netikslūs terminai

Tikslesni terminai

AIDS testas. Tokio testo nėra. AIDS diagnozė nustatoma pagal specifinius medicininius kriterijus.

ŽIV testas. ŽIV organizme nustatomas aptinkant antikūnus prieš ŽIV arba kitais sudėtingais virusologiniais tyrimo metodais.

ŽIV liga. Tai ne liga, bet virusas, kuris sukelia ligą.

AIDS yra liga, kurią sukelia ŽIV.

Kenčiantis nuo AIDS

Žmogus sergantis AIDS

Kenčiantis nuo ŽIV. Toks pasakymas nėra teisingas, nes daugelis žmonių, gyvenančių su ŽIV, gali būti pakankamai sveiki ilgus metus ir laimingai gyventi.

Žmogus gyvenantis su ŽIV

Narkomanas. Diskriminuojantis išsireiškimas.

Narkotikų vartotojas yra neutralusis ir tikslesnis terminas. Ne kiekvienas žmogus vartojantis narkotikus yra nuo jų priklausomas.

Kalėjimas

Kalbant bendrąja prasme vartotinas terminas **laisvės atėmimo vieta**, o atskirais atvejais tikty **pataisos namai** ir **tardymo izoliatoriai**.

Kalinyš

Kalinamasis ar suimtasis, nuteistasis ar laisvės atėmimo bausmę atliekantysis.

Prostitutė

Sekso paslaugų teikėja

Užsikrėsti AIDS negalima.

Galima **užsikrėsti ŽIV.**

Nevartotini terminai

„AIDS aukos“ – žodis „auka“ siejasi su pasyvumu ir bejėgiškumu pavojaus akivaizdoje. O dauguma žmonių, gyvenančių su ŽIV ir AIDS, aktyviai kovoja už savo gyvybę, sveikatą bei žmogaus teises ir padeda kitiems išvengti užsikrėtimo. Šių žmonių jėgomis pasaulyje pasiekta didžiulių minėtų ligų gydymo ir profilaktikos laimėjimų.

„Nekaltos AIDS aukos“ – taip dažnai vadinami vaikai, kurie buvo užkrėsti ŽIV infekcija medicinos įstaigose. Toks įvardijimas leidžia manyti, kad žmonės, užsikrėtę lytiniu keliu ar vartodami narkotikus, yra dėl to „kalti“. AIDS – ne nusikaltimas, o liga. Rizikingas žmogaus elgesys gali tapti ne tik AIDS, bet ir daugelio kitų susirgimų priežastimi, bet niekam nėra į galvą neateina kalbėti apie vėžio, hipertonijos ar diabeto „nekaltas aukas“ ir aiškintis, kiek pats žmogus yra „kaltas“ dėl savo ligos.

AIDS XX amžiaus maras. Toks pasakymas perša mintį, kad ŽIV/AIDS neįmanoma kontroliuoti, ir nepagrįstai kelia siaubą, diskriminaciją bei beviltiškumą.

Terminai, kuriuos naudinga žinoti

Advokavimas (angl. advocacy) – nuolatinis procesas, nukreiptas į požiūrių, veiklos, politikos bei teisinės bazės keitimą, įtakoiant valdžios atstovus, valdančiąsias struktūras bei visą valdymo sistemą skirtingais lygiais priimti pažeidžiamų žmonių grupių gerovei ir teisių gynimui palankius sprendimus.

AIDS – įgytas imuniteto nepakankamumo sindromas. Tai liga, kurią sukelia ŽIV.

Antiretrovirusinė terapija (ARV) – tai medikamentinė ŽIV terapija, pagrįsta ilgalaikiu virusų aktyvumą ir dauginimosi greitį mažinančių medikamentų vartojimu.

Antiretrovirusiniai medikamentai – vaistai, mažinantys virusų aktyvumą ir retrovirusų (taip pat ir ŽIV bei hepatito C) dauginimosi greitį.

Diskriminacija – teisių sumažinimas arba atėmimas tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors požymių. Diskriminacija pasireiškia tuomet, kai žmogus išskiriamas ir su juo neteisingai ar neteisėtai elgiamasi todėl, kad jis priklauso ar manoma, jog priklauso, tam tikrai žmonių grupei.

Epidemija – didelis užkrečiamosios ligos paplitimas. Kai epidemija apima keletą šalių ar net visą žemyną, skelbiama **pandemija**.

Horizontalusis perdavimo kelias – ŽIV viruso perdavimas per kraują ar lytiniu keliu.

Imuninė sistema – audinių ir organų ląstelių visuma, kuri palaiko organizme vykstančių biocheminių procesų pusiausvyrą, gina nuo infekcinių ligų sukėlėjų (bakterijų, virusų), piktybinių (vėžinių) ląstelių bei įvairių kitokių organizmui svetimų medžiagų.

Indikacinės ligos – ligos, pagal kurias diagnozuojama AIDS.

Inkubacinis periodas – laikas nuo užsikrėtimo ŽIV iki momento, kai antivirusinius antikūnus jau galima išmatuoti.

INV – injekcinių narkotikų vartotojas.

Kombinuotoji terapija – ŽIV infekcijos medikamentinės terapijos rūšis, pagrįsta vienalaikiu keleto antiretrovirusinių medikamentų vartojimu. Pripažinta efektyvesne nei monoterapija.

Konfidencialumas – paciento diagnozės neatskleidimas be rimtų medicininių ar juridinių priežasčių.

Konsultavimas (angl. counseling) – asmens, kuriam reikia medicinos ar socialinės pagalbos, ir mediko ar socialinio darbuotojo pokalbis, siekiant suteikti tikslesnę informaciją, sumažinti galimą stresą, sužinojus apie užsikrėtimą ŽIV, ir užkirsti kelią infekcijos plitimui.

LPI – lytiškai plintančios infekcijos.

Marginalinė grupė – tai grupė žmonių, kurie neatitinka įprastų visuomenės elgesio normų ir vertybių. Prie marginalinių grupių priskiriami narkotikų vartotojai, sekso paslaugų teikėjai, benamiai ir kt.

Metadonas (metadono hidrochloridas ir kt.) – sintetinė medžiaga, vartojama kaip tradicinių opijātų pakaitalas. Metadono skiriama nuo opijātų mėginančių atprasti vartotojų abstinencijos simptomams palengvinti ir ilgalaikėms priklausomybėms nuo opijātų gydyti. Šis gydymo būdas mažina heroino troškimą, o metadono pavartoję asmenys nejučia „kaifo“. Taigi heroino troškimas sumažinamas, o narkotikus vartojančiam suteikiama galimybė grįžti į visuomenę.

Mobilusis paslaugų teikimas rizikos grupės asmenims – medicininių ir socialinių paslaugų teikimas asmenims, užsikrėtusiems ŽIV bei sergantiems AIDS, aktyviems narkotikų vartotojams, komercinio sekso paslaugų teikėjams, jų buvimui vietose, norint stebėti, konsultuoti ir kontroliuoti sunkiai pasiekiamas rizikos grupes.

Monoterapija – medikamentinė ŽIV infekcijos terapija, paremta ilgalaikiu vieno antiretrovirusinio medikamento vartojimu.

Neigiama ŽIV testas – tai testo rezultatas, rodantis, kad ŽIV nerastas.

Oportunistinė (lydinčioji) infekcija – infekcija, kuri vystosi lygiagrečiai su ŽIV infekcija ir liudija apie AIDS stadiją. Prie oportunistinių infekcijų priskiriamos pneumocistinė pneumonija, tuberkuliozė, Kaposi sarkoma ir kt.

Outreach – darbas gatvėse, norint pasiekti grupes žmonių, kurie dėl vienkovių ar kitokių priežasčių (pvz.: nepakankamo rūpinimosi savo sveikata; baimės, kad bus pastebėti prie specializuotas paslaugas teikiančių gydymo įstaigų; didelio atstumo nuo gyvenamosios vietos iki paslaugas teikiančių tarnybų) nesikreipia pagalbos į stacionarius kabinetus.

Pagalba „lygus lygiam“ – pagalba, kurią suteikia panašaus išsilavinimo ir gyvenimo būdo asmuo.

Pakaitinis gydymas – tai priklausomybės nuo opioidinių narkotikų gydymo būdas. Taikant pakaitinį gydymą asmenim, priklausomiems nuo nelegalių opioidų, skiriami preparatai, turintys panašų poveikį kaip heroinas ar/ir morfinas (kitai vadinami agonistais, pvz., metadonas), tačiau darantys mažesnę žalą organizmui. Šie medikamentai palengvina abstinencijos simptomus bei slopina potraukį vartoti nelegalius opioidus.

Paslėpta narkotikų vartotojų populiacija – grupė žmonių vartojančių narkotikus, kuri yra neprieinama medicininėms ir socialinėms tarnyboms. Šių grupių socialinės ir medicininės charakteristikos, įskaitant ir ŽIV infekcijos paplitimą, dažniausiai neatsispindi oficialioje statistikoje.

Prevencija – priemonių, padedančių saugoti, stiprinti ir atkurti sveikatą bei išvengti ligų, visuma.

Savanoriškas anoniminis testavimas – tai kraujo tyrimas dėl ŽIV antikūnų organizme, kurio rezultatai neprieinami kitiems privatiems asmenims. Šis tyrimas yra savanoriškas, t.y. atliekamas tik pagal paciento norą.

Sekso paslaugų teikėjas/-a – asmuo, teikiantis lytines paslaugas už pinigus ar prekes.

Sergamumas – per metus nustatytų naujų ligos atvejų ir tų metų vidutinio gyventojų skaičiaus santykis.

Serologinis statusas – rasti arba nerasti antikūnai kraujo serume. Serologinis statusas gali būti teigiamas (ŽIV +, ŽIV-pozityvus, seropozityvus) arba neigiamas (ŽIV-neigiamas, seronegatyvus).

Seronegatyvusis langas – periodas nuo užsikrėtimo iki antikūnų atsiradimo, kuris paprastai trunka nuo dviejų savaitių iki trijų mėnesių.

Sindromas – ligos simptomų visuma.

Stigma (gr. žymė) – šis terminas jau įgauna neigiamą atspalvį, kaip reiškiantis gėdos ženklą ar degradacijos požymį. Apie stigmatizaciją galima kalbėti tuo atveju, kai visuomenės dauguma neigiamai žiūri į bet kokią mažumą, pvz.: kalbinę, kultūrinę ir pan.

Švirkštų ir adatų keitimas – viena vadinamųjų „žemo slenksčio“ programų paslaugų aktyviems narkotikų vartotojams.

Teigiamas ŽIV testas – tai testo rezultatas, rodantis, kad ŽIV virusas yra aptiktas.

Testas – tyrimas, kuriuo nustatomas medikamento, viruso ar kitos medžiagos buvimas bei koncentracija organizmo skysčiuose ir audiniuose.

Tolerancija – organizmo reakcija į žalingą pakartotinai vartojamą narkotinę medžiagą. Dėl to silpnėja įprastos dozės sukeliamas poveikis.

Triterapija – gydymui taikoma trijų vaistų kombinacija.

Vakcina – gyva ar negyva mikrobu kultūra, naudojama apsaugai nuo infekcinių ligų. Vakcina nuo ŽIV viruso dar nesukurta.

Vertikalusis perdavimo kelias; vertikalioji transmisija – ŽIV infekcijos perdavimas iš motinos vaikui nėštumo, gimdymo ar maitinimo krūtimi metu.

Virusinis hepatitas – kepenų susirgimas, kurį sukelia vienas hepatitų (A, B, C, D, E) virusų. Hepatitai B ir C perduodami per kraują bei lytiniu keliu ir gali sukelti lėtinę infekciją.

Žalos mažinimo programos – tai programos, kurių tikslas – mažinti narkotikų ir psichotropinių medžiagų žalą visuomenei. Turimos galvoje įvairios priemonės (adatų ir švirkštų keitimas, informavimas, konsultavimas, pakaitinis gydymas, atstovavimas narkotikų vartotojų teisėms bei interesams ir kt.), leidžiančios sumažinti narkotinių medžiagų vartojimo sukeltą žalą, t.y. perdozavimą; įvairių per kraują ir lytinių būdu perduodamų ligų, tokių kaip ŽIV ar hepatitai B bei C, plitimą; narkotikus vartojančio asmens atskirtį, diskriminaciją ir nusikalstamumą.

Žalos mažinimo teorija tiria asmens elgesį ir požiūrį, siekdama pasiūlyti tam tikro elgesio neigiamų pasekmių mažinimo būdus.

„Žemo slenksčio“ (angl. Low trash) kabinetai – tai didelės rizikos grupių asmenims prieinami kabinetai, kuriuose jiems nemokamai teikiama reikiama medicinos bei socialinė pagalba. Tokiu būdu siekiama padėti kuo didesniai didelės rizikos grupėms priklausančių asmenų skaičiui ir sumažinti socialinių ligų (taip pat ŽIV ir LPL) plitimą visuomenėje.

ŽIV – žmogaus imunodeficito virusas, priklausantis retrovirusų šeimai. Šis virusas sukelia imuninės sistemos sutrikimus.

ŽIV infekcija – tai ŽIV viruso sukelta infekcija, pasireiškianti įvairiomis ligomis, išsivysčiusiomis dėl ryškaus ląstelinio imuniteto nepakankamumo.

Žmonės, gyvenantys su ŽIV/AIDS – šis terminas plačiai vartojamas specializuotuose leidiniuose vietoje „ŽIV infekuotas“, „ŽIV teigiamas“, „AIDS nešiotojas“, nes yra neutralus ir neturi negatyvios bei diskriminuojančios reikšmės.

**Galiu
gyventi**

**Pažeidžiamųjų grupių
atstovavimo koalicija
„Galiu gyventi“**

Didžioji g. 5, LT-01128 Vilnius

Tel. (8 5) 266 12 03

Faks. (8 5) 268 55 12

El. paštas: agne@osf.lt